

† JOŽA GAŠPERŠIČ

Joža Gašperšič, rojen v Kropi 14. marca 1896, je izšel iz ugledne kroparske delavske družine: njegov oče je bil med drugim tudi ustanovni član znamenite Žebljarske zadruge, mati pa je pripadala tistemu družinskemu okolju, ki je kazalo velik smisel za umetnost; tako Peter Žmitek, priznani slikar-profesor, kot Valentin, glasbenik-samouk, sta bila priljubljena Joževa strica. Kot odličen učenec in maturant šentviške gimnazije je Joža študiral tudi glasbo, a prva svetovna vojna mu je temeljito prekrizala račune.

Po vojni je še bil nekaj semestrov slušatelj eksportne akademije na Dunaju, potem pa se je vrnil v Kropo in se zaposlil v Žebljarski zadrugi. Predal se je dvema nalogama: reorganizaciji te zadruge in pospeševanju ljudske kulture. Za oboje je skrbel z njemu lastno širino nazorov in s čutom osebnosti odgovornosti. Glede reorganiziranja Žebljarske zadruge, ki se je preimenovala v »Plamen«, in sestave novih združnih pravil se je posvetoval s takratnimi priznanimi sociologi. Šel je za tem, da bi podjetje postalo resnično delavska last, in za tem, da bi s primernimi glavnica-ami zajamčil trdnost podjetja. Predlagal je zvišanje združnih deležev na 30.000 din in čeprav so v času njegovega upravljanja deleže še dvakrat zvišali, je veliko število delavcev imelo polno vplačane deleže že pred izbruhom druge svetovne vojne.

Prav v dobi njegovega upravljanja zadruge je odmrla starodavna žebljarska obrt, ker jo je spodrinil stroj. Podjetje je bilo s tem prisiljeno, da je tudi samo prešlo na moderni sistem proizvodnje vijakov. Vsi stroji, ki so jih takrat kupili, so obratovali do poslednje rekonstrukcije pred nekaj leti ali polnih 35 let; nekaj jih je v pogonu še danes. Leta 1936 je ustanovil umetnokovaško delavnico, da bi v okviru združne skupnosti vsaj delno ohranili ravnotežje med starim in modernim. Temu delu je sledila ustanovitev Kovinarske strokovne šole s pravico javnosti, prve take šole pri nas. Joža Gašperšič si je omissil tudi izdajanje lista »Zadrukar«, glasila podjetja Plamen.

V časih, ki nikakor niso bili prijazni delavskemu gibanju, je tudi v socialnem pogledu prispeval dokaj koristnega. Oprt le na skromne domače moči in domača sredstva, ki jih ni štivila nobena oblast, je v poslednjih letih pred vojno visoko dvignil delavske zasluzke, uredil pokojninsko vprašanje združnih delavcev in vpeljal v podjetju družinske doklade za otroke in nezaposlene matere. V

ta namen je združna skupnost vplačala 1% svojih plač. Tik pred okupacijo so se tudi že izdelovali načrti za povečanje tovarne, novo ustanovljena Stavbna zadruga pa je še utegnila nakupiti več zemljišč za gradnjo delavskih hišic.

Okupacija je prekrizala vse račune. Kljub hudim pogojem je izdelovalo podjetje Plamen z vednostjo vodstva predmete, ki jih je potrebovala narodnoosvobodilna vojska. Ker je bil Gašperšič skromen in nesebičen mož, ni rad govoril o tem delu in o zvezah z drugimi gospodarskimi osebnostmi Gorenjske, ki jih je imel prav z namenom, da bi podpiral narodnoosvobodilno stvar. Ranjki Gašperšič je mnogo žrtvoval za dvig kulturnega življenja svojih rojakov.

Po upokojitvi, ki je prišla zanj prezgodaj, se je veliko ukvarjal s krajevno zgodovino železarstva. Napisal je tudi dolgo vrsto člankov v časopis za slovensko krajevno zgodovino Kroniko in v znane Loške razglede; spisal je dalje brošuro Vigenc. Tudi kronika »Plamen« je njegovo delo.

Mnogo zamisli pa ni mogel več uresničiti. Umril je v svojem rojstnem kraju 7. decembra 1964.

Joža Solar

